

**СТАНОВИЩЕ
ЗА НАУЧНАТА ПРОДУКЦИЯ
НА ДОЦ. ДИН ТЕОДОРИЧКА ИЛИЕВА ГОТОВСКА-ХЕНЦЕ,**

ЕДИНСТВЕН КАНДИДАТ В КОНКУРС ЗА ПРОФЕСОР

**ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.2. ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ ,
СПЕЦИАЛНОСТ „НОВА И НАЙ-НОВА ОБЩА ИСТОРИЯ (ИСТОРИЯ НА
СЛАВЯНСКИТЕ НАРОДИ XIX – XX ВЕК)“**

**ЗА НУЖДИТЕ НА СЕКЦИЯ „ИСТОРИЯ НА СВЕТА И МЕЖДУНАРОДНИТЕ
ОТНОШЕНИЯ В НОВО И НАЙ-НОВО ВРЕМЕ“, В ИНСТИТУТ ЗА
ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ – БАН**

ОТ ДОЦ. Д-Р МАРИНА ПИРОНКОВА

Изследванията на Теодоричка Готовска–Хенце са пример за анализ и осмисляне на проблематиката на новата и най-новата история от различни гледни точки – политическа история, международни отношения, история на езика и литературата, история на образованието. Дългогодишните ѝ проучвания на българо-чешките връзки през XVIII – XX век довеждат до настоящата цялостна и зряла публикация „Модернизацията на българското образование в контекста на славистичния обмен (до 1878 г.), която представлява значим принос в история на образованието в България. Темата изисква задълбочено познаване на развитието на образованието в Европа и на възрожденските процеси на изграждане на модерното българско училище като част от националното осъзнаване и еманципация.

Сравнителното изследване на еволюцията към модерната училищна система при чехи и при българи очертава общите проблеми, но и разликите в хронологията на изграждането на образование на говорим език. Славистичният обмен е анализиран в неговата цялост – руско-чешки, руско-български и чешко-български политически, културни и просветни връзки. Т. Готовска-Хенце проследява еволюцията на славистичния обмен от доставянето на книги и

сведения: географски, етнографски и литературни до целенасочена политика на образование на български младежи в чешките учебни заведения и привличане на чешки учители в българските възрожденски училища. Това изследване обогатява картината на възрожденското образование в българското общество и изяснява генезиса на българо-чешките просветни връзки, които играят важна роля за развитието на реалното образование и за разпространението на модерните земеделски знания.

В текста са изведени географски местата, които стават водещи центрове на разпространението на модерното образование – Шумен, Пловдив, Стара Загора. Оживеният културен обмен и въвежданото от чешките учители европейско по дух и съдържание образование играят важна роля във възрожденския процес и стимулират националното осъзнаване и стремежа към духовна и политическа независимост. Т. Готовска извежда водещите за епохата идеи, но отбелязва и човешките измерения на славистичния обмен, което придава плътност и убедителност на изложението. Личните качества, личният принос на В. Априлов, С. Доброплодни, В. Д. Стоянов, Хр. Г. Данов допринасят за успешното модернизиране на българското образование през 30-те – 70-те години на XIX в.

Въпросът за избора на модел на модерното българско училище - на равнището на елементарното (взаимно), а по-късно и на класното, е разгледан в контекста на борбата за църковна независимост и разпространението на идеята за славянската общност. Изведена е политиката на Руската империя към южните славяни и отпускането на стипендии на български младежи за руските учебни заведения като фактор за налагането на руския училищен образец, особено по отношение на класното образование. Чешката „следа“ в българското образование може да се открие в двупосочните процеси – обучение на български младежи в учебните заведения в чешките земи и привличане на учители – чехи в българските класни училища, които намират достойно място в изследванията на Т. Готовска – Хенце. Авторката отбелязва силните страни на подготовката на българите в Прага, Табор, Писек и Храдец Карлове – „солидно образование в областта на природо-математическите науки и сравнително широка практическа насоченост“, но оценява и факта, че малко младежи успяват да завършат пълния курс на обучение – най-вече по финансови

причини. Това обстоятелство представлява пречка в „превръщането на чешките земи в основен център за модерно образование на българите“ – обективен извод, до който достига изследователката.

Без да е фокус на изследваните, в труда е представен кръгът от фактори в организацията и финансирането на българските училища – на първо място общините, които от 30-те години на XIX в. поемат грижата за образованието и духовните дела на българското население, а също читалищата, женските дружества, отделните просветени българи - дарители. Те са водещи и при подкрепата за изпращането на български младежи в чуждестранните, в случая – чешките училища. Като историк на образованието имам известни критични бележки по отношение на термините – напр. употребата на „основни училища“ за възрожденския период не е прецизна.

Достойнство на труда е използването на чешки архивни материали от фондовете на Архива на Народния музей и Литературния музей в Прага, както и от Българския исторически архив на Националната библиотека „Кирил и Методий“. Анализът на документите допълва критичното осмисляне на публикациите на широк кръг изследователи от различни периоди. Авторката се отнася към дискусийните въпроси с научна добросъвестност и заявява своята позиция убедително.

Научната продукция на Т. Готовска – Хенце, с която кандидатства в конкурса за професор, обхваща също студии и статии, които разглеждат проблемите на отношенията между славянските държави от периода на Първата световна война и дипломатичките опити на В. Сис за освобождението на чехите. Политическата история е представена и с изследване на участието на младочехите в обсъждането на балканската политика на Австро-Унгария, основано на дневниците на заседанията на Райхсрата. Значимо място в представените изследвания заема славистът Павел Йозеф Шафарик, чийто архив е ценен източник и солидна основа за проучване на творчеството му и на ролята му за „откриването“ на българите в славистичните изследвания. Трябва да се отбележи и темата за ранните години на Константин Иречек и формирането на интереса му към българите и българската история. Въз основа на непубликувани материали от Литературния музей е изяснена възката на Марин Дринов със славистите от старочешката партия.

В наукометрично отношение научната продукция на доц. дин Теодоричка Готовска – Хенце изцяло отговаря на заложените в Закона за развитието на академичния състав в Република България минимални национални изисквания. Предложената за конкурса научна продукция – публикации, проектна дейност, ръководство на докторант, цитирания в научни издания ми дава основания убедено да дам своето положително становище и да предложа на почитаемото жури да избере доц. дин Теодоричка Готовска – Хенце за професор по професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „Нова и най-нова обща история“ (История на славянските народи XIX – XX в.) за нуждите на секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“.

26.05.2022 г.

София

доц. д-р Марина Пиронкова